

**NATUURTOETS RUIMTELIJKE PLANNEN VOOR DE BABAJI
ASHRAM, VRIJENBERGWEG 60-62, LOENEN**

STICHTING HAIDAKHANDI SAMAJ

10 juni 2010
B02042.000105

Inhoud

1	Inleiding	4
1.1	Aanleiding en doel	4
1.2	Toelichting op de ruimtelijke plannen	4
1.3	Gevolgde werkwijze	8
2	Wettelijk kader	10
2.1	Natuurbescherming in Nederland	10
2.2	Flora- en faunawet	10
2.3	Natuurbeschermingswet 1998	11
2.4	Ecologische Hoofdstructuur	12
3	Effectbeschrijving	13
3.1	Beschrijving huidige situatie	13
3.2	Overzicht ingrepen	13
3.3	Beschermde soorten	14
3.3.1	Vaatplanten	14
3.3.2	Broedvogels	14
3.3.3	Zoogdieren	14
3.3.4	Amfibieën	15
3.3.5	Reptielen	15
3.3.6	Vissen	15
3.3.7	Insecten en ongewervelden	16
3.3.8	Toetsing aan de Flora- en faunawet	16
3.3.9	Voorkomen en beperken van schade	16
3.4	Beschermde gebieden	16
3.4.1	Inleiding	16
3.4.2	Instandhoudingsdoelen Veluwe	17
3.4.3	Effectbeschrijving	18
3.4.4	Toetsing	19
3.5	Ecologische hoofdstructuur	19
3.5.1	Ligging en kwaliteit	19
3.5.2	Effecten	20
3.6	Boswet	20
4	Conclusies en aanbevelingen	21
4.1	Conclusies soortenbescherming	21
4.2	Conclusies gebiedsbescherming	21
4.2.1	Natuurbeschermingswet	21
4.2.2	Ecologische Hoofdstructuur	21
5	Bronnen	22
Bijlage I	Instandhoudingsdoelen Natura2000 Veluwe	23

HOOFDSTUK

1 Inleiding

1.1**AANLEIDING EN DOEL**

Op 10 maart 2007 heeft de Stichting Haidakhandi Samaj een bouwaanvraag ingediend bij de gemeente Apeldoorn voor de realisatie van ruimtelijke plannen aan de rand van het dorp Loenen (gld). Deze kleinschalige plannen bestaan uit de bouw van enkele kleine gebouwen en de groene inrichting van de omgeving daarvan.

Omdat deze plannen buiten de reikwijdte vielen van het vigerende bestemmingsplan was een art. 19 procedure noodzakelijk. Inmiddels heeft de gemeente bij verschillende gelegenheden bevestigd dat zij in principe geen bezwaren heeft tegen de plannen en ook vanuit welstand is er inmiddels (in de zomer van 2008) een groen licht gekomen.

Aanvankelijk is vanwege de op voorhand verwachte zeer geringe impact op beschermde natuurwaarden op en rond de locatie geen natuurtoets uitgevoerd. Als gevolg van verscherping van de regelgeving wordt het door de gemeente thans wél noodzakelijk geacht om een ecologisch onderzoek uit te laten voeren.

U heeft ons gevraagd dit onderzoek, op basis van een veldbezoek en bestaande gegevens uit te voeren.

1.2**TOELICHTING OP DE RUIMTELIJKE PLANNEN*****Huidig gebruik van de Ashram***

De Ashram Sada Shiva Dham (lett.: de plaats van de heilige Shiva) is gelegen aan de Vrijenbergweg 60-62 te Loenen. Dit spiritueel centrum is in december 1991 gesticht door volgelingen van de Indiase heilige Shri Shri 1008 Shri Hairakhanwale Babaji., beter bekend als Babaji. Op het landgoed van ca. 8 ha. is een spiritueel centrum gebouwd, bestaande uit een tempel en ontvangstruimten. De Ashram wil voor een ieder de mogelijkheid bieden om de band met God of het goddelijke te verkennen of te verstevigen.

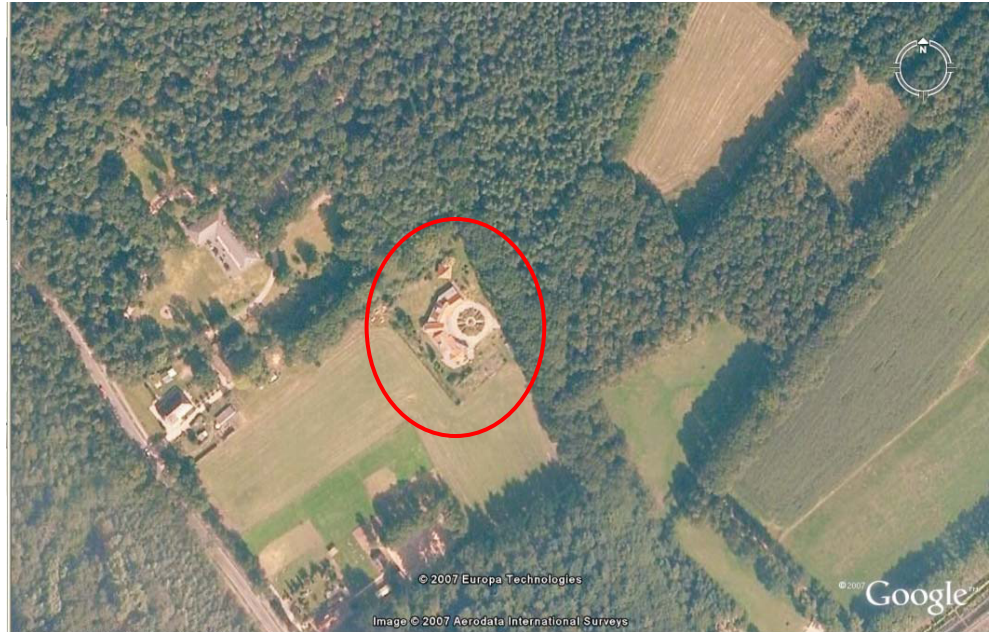
In Nederland is een Ashram een vrij onbekend fenomeen. Men zou het kunnen zien als een kruising tussen een klooster en een kerk. Men kan er bidden, zingen of mediteren, maar men kan er ook voor kortere of langere tijd verblijven om naast het spirituele programma ook werk ter ere van God te verrichten in en om de gebouwen.

De vaste bezetting van de Ashram bestaat uit een priester, een tuinman en een kok.

Daarnaast komen geestverwanten min of meer regelmatig de Ashram bezoeken om deel te nemen aan het dagelijkse programma. Vanwege het open karakter van de Ashram en goede relatie met de omgeving mogen we ook af en toe belangstellenden ontvangen met diverse religieuze achtergronden. Verder worden er met enige regelmaat in groepsverband yogalessen of workshops met groepen georganiseerd.

Afbeelding 1.1**LUCHTFOTO VAN DE ASHRAM**

De gebouwen zijn en worden geprojecteerd binnen de rode cirkel. Een dele van de omliggende velden en bossen behoren tot het landgoed. Hier wordt niet gebouwd.

Doordat de laatste tijd meer groepen op de Ashram komen, die ieder hun eigen activiteiten meebrengen, is hoe langer hoe meer duidelijk geworden dat de combinatie van tempel en ontvangstruimte in het bestaande hoofdgebouw niet optimaal is. De tempel hoort bovendien volgens de Indiase traditie los te staan van de ontvangstruimten.

Verder komen er in toenemende mate yogi's naar het centrum, die behoefte hebben aan meer privacy voor hun meditatie activiteiten, dan wij in het bestaande gebouw kunnen bieden.

Tenslotte streeft men ernaar om zoveel mogelijk self-supporting te zijn. Er is een moestuin. Verder pompt men grondwater op voor het besproeien van tuin en gazon met een eigen dieptepomp. Recent is een installatie voor gebruik van aardwarmte voor verwarming van de gebouwen aangelegd.]

Plan voor opvang ontwikkelingen

Het bestuur en geestverwanten van de Stichting Haidakhandi Samaj hebben gezamenlijk een plan opgesteld voor de komende jaren, waarmee men denkt de bovengeschetste gewenste ontwikkelingen te kunnen accommoderen.

Belangrijk element van de plannen is dat er een tempel gebouwd gaat worden die los staat van het bestaande hoofdgebouw. De bedoeling daarvan is dat de functie van de tempel en de religieuze activiteiten die daarin plaatsvinden worden bevorderd, waardoor redelijkerwijze meer bezoekers verwacht mogen worden.

Daarnaast wil men meer cursussen kunnen accommoderen voor groepen met een maximum van ongeveer 20 – 25 deelnemers.

Verder wil men de Ashram aantrekkelijker maken voor mensen die voor langere tijd even uit de maatschappij willen stappen, bijvoorbeeld middels een sabbatical, om een tijdje in relatieve afzondering te kunnen leven.

De Stichting wil beginnen met bieden van therapieën, gebaseerd op de principes van de traditionele Indiase geneeskunde. Daarbij wordt vooral de nadruk gelegd op de preventie van ziekten en het vergroten van de weerstand tegen ziekten. Bij dergelijke therapieën wordt veel gewerkt met oliën en kruiden en het is daarom zeer gewenst om daarvoor over een aparte ruimte te kunnen beschikken.

Men wil het self-supporting aspect van het leven op de Ashram nog meer gaan versterken. Het is sowieso een sobere levenswijze die er op na gehouden wordt. Veel van de groente komt uit eigen tuin. Bij de ceremonies worden in de regel veel bloemen gebruikt: die komen voor een grootdeel uit eigen tuin.

Men wil verder gaan op deze weg door een paar hobbykoeien te gaan houden, die dan heerlijk de ruimte hebben op het weiland ten westen en zuiden van het hoofdgebouw.

De toekomstige bezoekersaantallen bedragen maximaal 50 personen tegelijkertijd (tabel 1.1).

Activiteit	Omschrijving	Frequentie	Gem. aantal bezoekers nu	Gem. aantal bezoekers verwacht
Dagelijks beheer	Vaste bezetting op de Ashram	Dagelijks	3-5	3-5
Bezoekers	Onregelmatige basis	Willekeurig	5-10	10-20
Cursussen	Cursussen, voordrachten, therapieën	Dagelijks	Max. 10	Max. 25
Babaji weekenden	Verschillende activiteiten (zingen, vuurceremonie)	Maandelijks	20-35	20-35
Feestelijke vieringen	Vieringen die 1 tot 9 dagen kunnen duren	5 x per jaar	20-45	20-45
Concerten	Indiase religieuze muziek	2 x per jaar	30-50	30-50

Tenslotte komt het soms voor dat een belangrijke spirituele leider uit India op bezoek komt in de Ashram. Deze leiders verblijven meestal enkele dagen op de Ashram. In dergelijke gevallen komen daar meestal veel mensen op af. Men vraagt dan ook altijd een evenementen vergunning aan.

Beschrijving van de plandelen

Plandeel A: Nieuwe tempel annex Kirtan hal

Het plandeel A bestaat uit twee delen die met elkaar in verbinding staan, namelijk een tempel voor het uitvoeren van erediensten en een zogenaamde kirtan hal, dat wil zeggen een grote ruimte waar mantra's worden gezongen en waar enkele malen per jaar ook een concert wordt gegeven van Indiase religieuze muziek.

Hoewel de tempel en kirtan hal twee verschillende functies hebben, horen ze toch bij elkaar en vormen één geheel. Zij staan echter los van het bestaande hoofdgebouw met o.m. de gastenverblijven.

De positionering van dit nieuwe gebouw is voor een belangrijk deel op de cirkelvormige tuin die thans voor het hoofdgebouw is aangelegd. Deze cirkel heeft een diameter van plm. 18 meter.

Het is de bedoeling de kirtan hal te funderen op een betonnen kelder die dienst gaat doen als opslagruimte. De kelder heeft buitenwerkse afmetingen van 9,5 x 9,5 m².

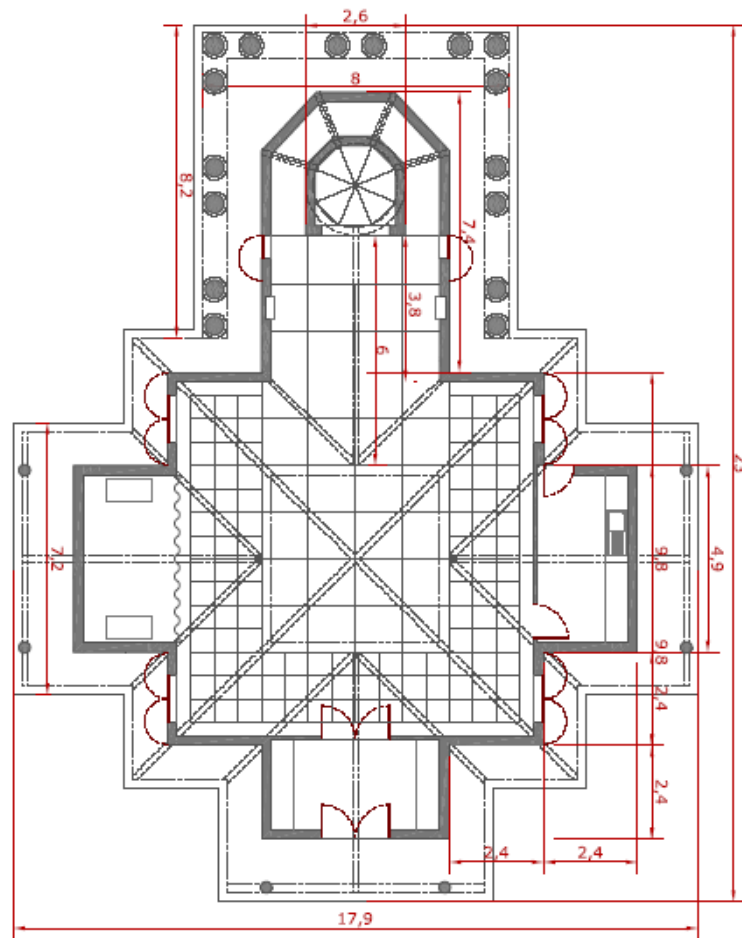
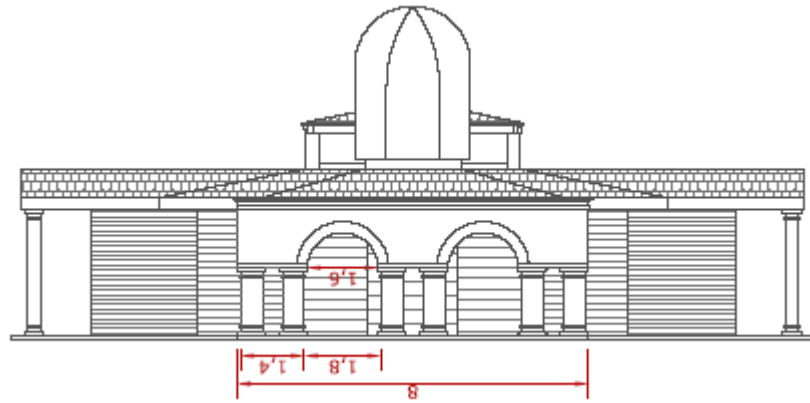
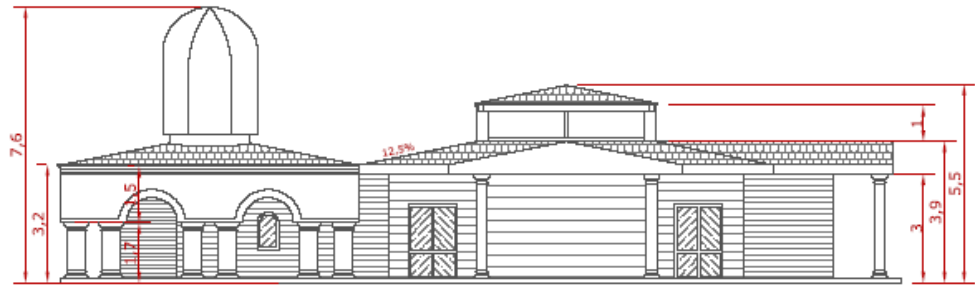
Teneinde de Ashram zoveel mogelijk in z'n eigen behoeften te laten voorzien is het de bedoeling om het gebouw te verwarmen door middel van een aardwarmte installatie.

Afbeelding 1.2

SCHETSONTWERP SHIVA – SHAKTI

TEMPEL

Zuidgevel, Westgevel en plattegrond

Plandeel B: Multifunctionele groepsruimte

De bestaande tempel wordt heringericht als multi functionele ruimte, geschikt voor bijvoorbeeld yoga groepen van 20 – 25 deelnemers. Ook kunnen desgewenst maatschappelijke en/of culturele activiteiten worden georganiseerd voor en door de lokale bevolking van Loenen.

Wanneer de nieuwe tempel gereed is zullen slechts enkele relatief kleine verbouwingen van de bestaande tempel behoeven te worden uitgevoerd om deze geschikt te maken voor het faciliteren van groepsactiviteiten

Plandeel C: Accommodatie voor twee hobbykoeien

Naast de hoofdingang langs de bosrand, nabij het weiland, is een stal met toebehoren gesitueerd voor het houden van twee hobbykoeien. Men wil zoveel mogelijk selfsupporting zijn, en daartoe is al een uitgebreide moestuin aangelegd. Het besproeien van de tuin in de zomer vindt plaats door middel van de eigen waterpomp. In die filosofie past ook dat de benodigde melk zo veel mogelijk van eigen koeien kan worden betrokken.

Plandeel D: Extra kamers in het bestaande gebouw

De bestaande groepsruimte, annex kamers aan het einde van de noordvleugel van het hoofdgebouw zal worden uitgebreid en geheel worden ingericht voor extra overnachtingsmogelijkheden: kamers en slaapzaal. Dit betreft uitsluitend interne aanpassingen aan het gebouw.

Plandeel E: Ayurvedische behandelruimte

In een stacaravan wil men zogenaamde **panchakarma** behandelruimten inrichten volgens de traditionele Indiase Ayurveda principes.

Plandeel F: Meditatiehuisjes

In de noordelijke bosrand wil men de mogelijkheid bieden dat mensen die in alle rust voor een wat langere periode in stilte willen mediteren, los van het 'gedrang' van groepen en/of andere bezoekers in het de ashram-gebouw, in een apart meditatiehuisje hun spirituele oefeningen kunnen doen. Daarvoor zijn twee varianten ontwikkeld, prototype A en prototype B. Beide typen bestaan uit zeer eenvoudige, houten vierkante blokhutten, met afmetingen van respectievelijk 4 x 4 meter en 5,5 x 5,5 meter en een hoogte van maximaal 4 meter.

Plandeel G: Babaji Kutir

Een kamer voor de Leermeester, Babaji, die bestemd is om bepaalde ceremonies, ter ere van Hem, te kunnen uitvoeren. Ook deze kamer is een eenvoudig uitgevoerd houten huisje, met vergelijkbare afmetingen als de meditatiehuisjes.

1.3**GEVOLGDE WERKWIJZE**

De locatie Vrijenbergerweg 60-62 ligt binnen het natuurgebied de Veluwe. De Veluwe is door nationaal beleid (Natuurbeschermingswet 1998) en door provinciaal beleid (Ecologische Hoofdstructuur) beschermd. In heel Nederland is een aantal flora- en faunasoorten beschermd (Flora- en faunawet). Door de uitvoering van de plannen treden mogelijk negatieve effecten op natuurwaarden op. In deze rapportage wordt ingegaan op (mogelijke) effecten van het project en de consequenties die de verschillende beschermingskaders voor de besluitvorming op kunnen leveren.

Het onderzoek bestaat uit drie delen:

- Onderzoek soortenbescherming (Flora- en faunawet)

- Onderzoek gebiedsbescherming (Natuurbeschermingswet 1998 en Ecologische Hoofdstructuur)
- Onderzoek Boswet

Het onderzoek bestaat uit een veldbezoek en uit literatuurstudie. Het veldbezoek heeft plaatsgevonden op 1 juni 2010, in de vorm van een habitatsgeschiktheidsbeoordeling. Een habitatsgeschiktheidsbeoordeling is een veldonderzoek waarbij op grond van fysiek, landschappelijke en vegetatie kenmerken van het terrein een indicatie verkregen wordt van het (mogelijk) voorkomen van beschermde soorten planten en dieren. Gegevens van het Natuurloket, in combinatie met het veldbezoek, vormen de basis van de quickscan.

HOOFDSTUK

2 Wettelijk kader

2.1

NATUURBESCHERMING IN NEDERLAND

De juridische bescherming van de Nederlandse natuur is in hoofdlijn geregeld via twee sporen. De soortenbescherming, welke landelijk is geregeld onder de Flora- en Faunawet en de gebiedbescherming waarbinnen de Natuurbeschermingswet 1998 een belangrijk kader is.

Naast de wettelijk bepaalde gebieds- en soortenbescherming is er ook beleid ontwikkeld voor de bescherming van natuur, zowel door het rijk, de provincies als veel gemeentes.

Hierin zijn de hierboven genoemde twee sporen ook herkenbaar:

1. ontwikkeling van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), een samenhangend netwerk van bestaande en nieuwe natuurgebieden, verbonden door verbindingszones;
2. bescherming van bedreigde soorten door middel van soortbeschermingsplannen.

In de ondergaande paragrafen wordt nader ingegaan op de wettelijke en beleidsmatige kaders voor natuurbescherming, die relevant zijn voor de maatregelen die gepland zijn bij dit project.

2.2

FLORA- EN FAUNAWET

Sinds 1 april 2002 regelt de Flora- en faunawet de bescherming van in het wild voorkomende inheemse planten en dieren. In de wet is onder meer bepaald dat beschermde dieren niet gedood, gevangen of verontrust mogen worden en planten niet geplukt, uitgestoken of verzameld mogen worden (algemene verbodsbepalingen, artikelen 8 t/m 12). Bovendien dient iedereen voldoende zorg in acht te nemen voor in het wild levende planten en dieren (zorgplicht, artikel 2). Daarnaast is het niet toegestaan om hun directe leefomgeving, waaronder nesten en holen, te beschadigen, te vernielen of te verstoren. De Flora- en faunawet heeft dan ook belangrijke consequenties voor ruimtelijke plannen.

Mogelijkheid voor vrijstellingen en ontheffingen

Bij ruimtelijke plannen met mogelijke gevolgen voor beschermde planten en dieren is het verplicht om vooraf te toetsen of deze kunnen leiden tot overtreding van algemene verbodsbepalingen. Wanneer dat het geval dreigt te zijn, moet onderzocht worden of er maatregelen genomen kunnen worden om dit te voorkomen, of de gevolgen voor beschermde soorten te verminderen. Onder bepaalde voorwaarden geldt een vrijstelling of is het mogelijk van de minister van LNV ontheffing van de algemene verbodsbepalingen te krijgen voor activiteiten op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.

Ten aanzien van de criteria die voor vrijstellingen en ontheffingen gelden, kunnen drie groepen soorten worden onderscheiden. Deze groepen sluiten aan bij de indeling in tabellen van de AMvB Flora- en faunawet.

Groep 1: Algemene soorten waarvoor een vrijstelling geldt (Tabel 1 AMvB)

Voor algemeen voorkomende soorten geldt een algemene vrijstelling van de verboden 8 tot en met 12. Aan deze vrijstelling zijn geen aanvullende eisen gesteld. Wel blijft ook voor deze soorten de zorgplicht van kracht.

Groep 2: Overige soorten waarvoor een vrijstelling geldt wanneer volgens een gedragscode gewerkt wordt (Tabel 2 AMvB; vogels)

Voor een aantal soorten geldt een vrijstelling mits volgens een door het ministerie goedgekeurde gedragscode wordt gewerkt. Wanneer een dergelijke gedragscode (nog) niet beschikbaar is, kan een ontheffing worden aangevraagd. Deze kan worden verleend indien de beoogde ruimtelijke ingreep geen afbreuk doet aan de gunstige staat van instandhouding van de soort(en). Eventueel moeten hiertoe mitigerende en compenserende maatregelen genomen worden. Voor vogels geldt echter een uitgebreide toets voor een ontheffing (zie onder groep 3).

Groep 3: Habitatrichtlijn bijlage IV-soorten en in AMvB aanvullend aangewezen soorten (streng beschermde soorten) (Tabel 3 AMvB)

Voor soorten genoemd in Bijlage IV van de Habitatrichtlijn en voor de door het ministerie van LNV per algemene maatregel van bestuur nog aanvullend aangewezen soorten geldt een zwaar beschermingsregime. Voor deze soorten geldt geen vrijstelling voor ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.

Een ontheffing kan alleen worden verleend wanneer:

- er geen andere bevredigende oplossing bestaat;
- er sprake is van dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu gunstige effecten (geldt alleen voor de soorten van Bijlage IV van de Habitatrichtlijn);
- er geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort(en);
- er aantoonbaar zorgvuldig wordt gehandeld.

2.3

NATUURBESCHERMINGSWET 1998

Een belangrijk deel van deze wetgeving geeft uitvoering aan Europese richtlijnen. Daarbij gaat het om de Vogelrichtlijn (1979) en de Habitatrichtlijn (1992). De Ashram is gelegen binnen het Natura 2000-gebied Veluwe. Natura 2000-gebieden vallen onder het beschermingsregime dat is opgenomen in de Natuurbeschermingswet 1998.¹

NATURA 2000

Onder Natura 2000 worden de gebieden verstaan die op grond van de Vogel- en Habitatrichtlijn worden aangewezen. De gebieden zijn van grote betekenis voor de bescherming van de Europese biodiversiteit en dienen gezamenlijk met alle andere aangewezen gebieden in Europa een ecologisch netwerk te vormen.

In de loop van 2007 worden alle Natura 2000-gebieden in Nederland (opnieuw) aangewezen en worden voor deze gebieden instandhoudingsdoelen geformuleerd.

BESCHERMINGSREGIME

¹ Andere gebieden die een beschermde status op basis van de Natuurbeschermingswet 1998 hebben gekregen zijn de beschermde natuurmonumenten, en de gebieden die de minister van LNV aanwijst ter uitvoering van verdragen of andere internationale verplichtingen (met uitzondering van de Natura2000-gebieden).

Om de instandhoudingsdoelen te waarborgen geldt een vergunningplicht voor alle plannen en projecten die mogelijk (significante) gevolgen kunnen hebben voor het beschermde natuurgebied.

Een vergunning voor een project kan alleen worden verleend indien vooraf zeker is dat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet zullen worden aangetast en de instandhoudingsdoelen niet in gevaar worden gebracht. Hiervan mag alleen worden afgeweken wanneer alternatieve oplossingen voor het project ontbreken én wanneer sprake is van dwingende redenen van groot openbaar belang. Bovendien moet voorafgaande aan het toestaan van een afwijking zeker zijn dat alle schade gecompenseerd wordt (de zogenaamde ADC-toets: Alternatieven, Dwingende redenen van groot openbaar belang en Compenserende maatregelen).

2.4

ECOLOGISCHE HOOFDSTRUCTUUR

Een andere vorm van gebiedsbescherming komt uit de Nota Ruimte (2005). Hierin beschrijft de Rijksoverheid haar plannen om de achteruitgang in oppervlakte en kwaliteit van de Nederlandse natuur tegen te gaan. Het Rijk heeft daarvoor kerngebieden en ecologische verbindingzones aangewezen. Samen met toekomstige natuurontwikkelingsprojecten en soortbeschermingsplannen moet de Nota Ruimte de toekomst van de Nederlandse natuur in kwaliteit, kwantiteit en verscheidenheid (biodiversiteit) veiligstellen. De provincies werkten dit beleid al in de jaren '90 uit; zo ontstond er een stelsel van kerngebieden, gebieden waar natuur (her)ontwikkelt gaat worden, alsmede de verbindingzones (ecologische verbindingzones, EVZ's) hiertussen: de Provinciaal Ecologische Hoofdstructuur. Door aankoop van de gekozen gebieden, juiste inrichting en goed beheer ontstaat hierdoor een samenhangend stelsel. Dit stelsel van hoogwaardige natuurgebieden herbergt duurzame levensvatbare populaties van karakteristieke planten en diersoorten.

De bescherming van de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur vindt plaats door toepassing van een afwegingskader, het zogenoemde "nee, tenzij-beginsel".

Dit staat beschreven in de Nota Ruimte. Hierin staat een aantal voorwaarden beschreven waaraan voldaan dient te worden alvorens een ingreep, die schade aan de waarden toe kan brengen, de goedkeuring van het bevoegde gezag (provincie) kan krijgen.

De Ashram ligt geheel binnen de Ecologische Hoofdstructuur. De plannen zullen ook worden getoetst aan dit beschermingskader.

HOOFDSTUK

3 Effectbeschrijving

3.1

BESCHRIJVING HUIDIGE SITUATIE

De Ashram is gelegen op een akker binnen het Natura 2000-gebied en de EHS. De noordhoek van de akker is ingericht als tuin, die via struikgewas geleidelijk overgaat in het omringende bosgebied. Deze struiken zijn aangeplant, en bestaan voor een belangrijk deel uit niet-inheemse soorten. Aan de noordwestzijde komen ook bomen voor binnen het terrein van de Ashram. De oorspronkelijke bosrand wordt gemarkeerd door een tweetal lanenstructuren: de Vrijenbergerweg aan de noordoostzijde, vooral bestaande uit (inlandse en Amerikaanse) eiken, en een laan aan de noordwestzijde met grote beuken. In deze lanen liggen (oude) houtwallen, die mogelijk gediend hebben als markering van de akker waarop de Ashram ligt.

De Ashram bestaat uit een afwisseling van opgaande aanplant, gazon, perken en moestuinen. Binnen deze structuur staan verschillende gebouwen:

- 1 het huidige hoofdgebouw in een de vorm van een halve cirkel
- 2 een woonhuis
- 3 enkele blokhutten, gebruikt als gebeds- en meditatie ruimtes
- 4 enkele schuurtjes/hokken voor opslag

Aan de zuidwestzijde van de Ashram wordt momenteel op een voormalig maïsveld een grotere (moes)tuin aangelegd. Het overige deel van de openruimte wordt ingenomen door weiland en (vooral) maïsakker. Het voornemen bestaat om de pacht van deze akker op te zeggen, en de akker permanent tot weiland om te vormen.

Het (loof) bos aan de noordzijde van de Ashram (ook behorend tot het landgoed) heeft een goed ontwikkelde ondergroei en structuur. Delen van dit bos zijn relatief vochtig en hebben een rabattenstructuur. In omliggende bossen komt een hoger aandeel naaldhout voor (vooral grove den).

3.2

OVERZICHT INGREPEN

Voor de realisatie van de ruimtelijke plannen voor de Ashram zal een beperkt aantal relatief kleine ingrepen plaatsvinden:

1. bouw van de tempel op een plaats waar nu een siertuin ligt;
2. bouw van een schuur/werkruimte op de overgang van de akker naar een beplanting van struiken en coniferen;

3. plaatsing van een aantal houten huisjes op open plekken binnen de struikbeplanting en onder bomen aan de noordwestkant van de Ashram.

Alle elementen komen binnen de contour van de (voormalige) akker te staan. Voor de bouw van de elementen zullen geen bomen worden gekapt. Op enkele plaatsen zal de struikbeplanting iets terug gezet worden.

Er vindt geen sloop van bestaande bebouwing plaats.

De doorlooptijd van de bouw van de tempel zal niet afwijken van normale bouwtijd van gebouwen van deze omvang.

De aanvoer van materieel en personeel kan plaatsvinden via de Vrijenbergerweg,

3.3 **BESCHERMDE SOORTEN**

3.3.1 **VAATPLANTEN**

De gegevens van het Natuurloket geven aan dat er binnen de kilometerhokken één beschermde plantensoort (van tabel 1 van de Flora- en faunawet) voorkomen en drie soorten van de Rode Lijst. Tijdens het veldbezoek zijn geen beschermde vaatplanten waargenomen binnen de Ashram. Het sterk culturele karakter van de Ashram maakt de aanwezigheid van beschermde soorten ook niet waarschijnlijk. De beschermde en bedreigde soorten zullen echter elders binnen het kilometerhok voorkomen (in of rond het bosgebied of in bermen).

De uitvoering van de ruimtelijke plannen vindt uitsluitend plaats binnen tuin en plantsoen op de Ashram. Hierdoor zullen geen groeiplaatsen van beschermde planten verloren gaan.

3.3.2 **BROEDVOGELS**

Het gebied is niet onderzocht op het voorkomen van broedvogels. In de bomen en struiken op en rond de Ashram kunnen algemene vogels van bos en struweel broeden (en soorten van bewoond gebied). De omliggende bosgebieden hebben naar verwachting een goed ontwikkelde bosvogelbevolking. In de eiken en beuken langs de lanen komen holtes voor, waarvan minimaal enkele gebruikt worden als nestholte. Op de Ashram komen geen bomen die oud genoeg zijn voor boomholtes. Het voorkomen van holenbroeders lijkt niet aannemelijk.

De uitvoering van de plannen vindt plaats binnen tuin en plantsoen. Opgaande beplanting met permanente nestgelegenheid wordt niet aangetast. Eventueel te verwijderen beplanting kan buiten het broedseizoen worden gerooid, om verstoring van broedende vogels te voorkomen.

3.3.3 **ZOOGDIEREN**

Het gebied is slecht onderzocht op het voorkomen van zoogdieren.

Op de Ashram zullen algemeen voorkomende zoogdieren van bebouwde omgeving en tuinen voorkomen (diverse soorten muizen, egel, konijn, mogelijk ook kleine marterachtigen). Gegevens van het Natuurloket geven aan dat er in het kilometerhok drie zoogdiersoorten van tabel 2/3 van de Flora- en faunawet voorkomen en een Rode Lijstsoort. Zeer waarschijnlijk gaat het hierbij om vlemmuizen. De bewoners van de Ashram nemen

zeer regelmatig foeragerende vleermuizen waar. Om welke soorten het gaat is niet bekend. Door de goed ontwikkelde overgangen tussen de lagere beplanting op de Ashram en de bosranden is de locatie zeer geschikt als foerageergebied. De oude bomen met holtes in de directe omgeving, en de verspreid staande bebouwing in de wijdere omgeving bieden gelegenheid voor verblijfplaatsen.

Tijdens het veldbezoek zijn geen zoogdieren waargenomen. De planlocatie is op basis van het habitat geschikt voor algemene kleine zoogdieren als egel, huisspitsmuis, bosmuis, veldmuis, konijn en kleine roofdieren als hermelijn, wezel en bunzing. Verder maakt de ree mogelijk gebruik van de weilanden als foerageergebied.

De das komt voor in de omgeving van het plangebied (verkeersslachtoffers Atlas groen Gelderland). Dassen kunnen van de weilanden gebruik maken om te foerageren. Andere soorten van tabel 2/3 komen waarschijnlijk meer in het bosgebied voor rond het plangebied (bijvoorbeeld eekhoorn).

Door de uitvoering van de ruimtelijke beplanting zal geen verstoring van foeragerende vleermuizen plaatsvinden. De structuur van de locatie blijft geheel in stand., zodat de betekenis van de locatie voor vleermuizen in stand blijft. Omdat opgaande beplanting en bestaande bebouwing intact blijft, kan worden uitgesloten dat er eventuele verblijfplaatsen van vleermuizen verloren gaan.

De kans dat andere (algemeen voorkomende soorten) negatief beïnvloed worden door de plannen is door de aard en locatie van de ingrepen nihil.

3.3.4 AMFIBIEËN

Bij het Natuurloket is het voorkomen van een één amfibiesoort van tabel 1 van de Flora- en faunawet bekend. Het gebied heeft een overwegend droog karakter. Het zal daarom waarschijnlijk gaan om de Gewone pad. Deze soort komt algemeen voor in en rond bebouwing en tuinen. Het plangebied en de directe omgeving zijn niet geschikt voor het voorkomen van matig en zwaar beschermde amfibieën. Deze stellen kritische eisen aan hun leefomgeving, die in het plangebied niet aanwezig zijn. Het voorkomen van deze soorten is uitgesloten.

De kans dat de Gewone pad negatief beïnvloed wordt door de plannen is door de aard en locatie van de ingrepen nihil.

3.3.5 REPTIELEN

Het plangebied is niet onderzocht op het voorkomen van reptielen. In de wijdere omgeving van het plangebied zijn omstandigheden aanwezig die geschikt zijn voor het voorkomen van hazelworm en levendbarende hagedis. In het plangebied is echter geen geschikt habitat voor deze soorten aanwezig. Het voorkomen van matig en zwaar beschermde soorten is vrijwel uitgesloten.

3.3.6 VISSEN

Op en rond de Ashram komt geen open water voor. De aanwezigheid van vissen is daarom uitgesloten.

3.3.7 INSECTEN EN ONGEWERVELDEN

Uit de gegevens van het Natuurloket blijkt dat er geen informatie is over het voorkomen van overige beschermde soorten of dat er geen beschermde soorten voorkomen. Gezien het habitat is het voorkomen van overige beschermde soorten uitgesloten.

3.3.8 TOETSING AAN DE FLORA- EN FAUNAWET

De effecten van de uitvoering van de ruimtelijke plannen op de Ashram zijn zeer kleinschalig en vinden plaats buiten locaties die betekenis hebben voor beschermde soorten. De effecten op beschermde soorten zijn daarom nihil, zeker wanneer enkele voorzorgsmaatregelen genomen worden (par. 3.3.9). De uitvoering van de plannen zijn daarmee niet strijdig met de Flora- en faunawet. Een ontheffing voor de uitvoering van de plannen is derhalve niet nodig.

3.3.9 VOORKOMEN EN BEPERKEN VAN SCHADE

In onderstaand ecologisch werkprotocol is een aantal maatregelen en uitvoeringsvoorschriften opgenomen waarmee de negatieve gevolgen voor in het wild voorkomende beschermde soorten planten en dieren zoveel mogelijk kunnen worden voorkomen.

- Schade aan broedvogels dient altijd te worden voorkomen. Werkzaamheden die schadelijk kunnen zijn voor broedende vogels (zoals het rooien van beplanting) dienen minimaal buiten het broedseizoen van vogels (dus vóór half maart en na half juli) te worden gestart. Er kan alleen onder voorwaarden - mits er geen broedvogels worden verstoord - in het broedseizoen worden doorgewerkt.
- Door het plaatsen van extra verlichting kunnen negatieve effecten optreden op voor licht gevoelige soorten zoals das, steenuil en vleermuizen. Door verlichting gericht te gebruiken door het af te schermen, worden negatieve effecten zoveel als mogelijk voorkomen. Uitstraling op de omgeving wordt hiermee tot een minimum beperkt.
- Bij grondwerkzaamheden één kant op werken, om het voor dieren mogelijk te maken de werkzaamheden te ontvluchten.
- Terreindelen die gehandhaafd blijven, worden zoveel mogelijk met rust gelaten.
- Vanuit de algemene zorgplicht dient tijdens de werkzaamheden continu te worden gelet op aanwezigheid van al dan niet beschermde planten en dieren. Bij aantreffen van dieren en planten moet worden voorkomen dat deze gedood of verwond c.q. (bij planten) onnodig aangetast worden. In het geval dat een ingreep toch samenvalt met de aanwezigheid van beschermde soorten, worden passende maatregelen genomen of er wordt naar een andere oplossing gezocht

3.4 BESCHERMDE GEBIEDEN

3.4.1 INLEIDING

Door de ligging van de Ashram binnen het Natura 2000-gebied Veluwe en binnen de Ecologische Hoofdstructuur kan bij voorbaat niet met zekerheid uitgesloten worden dat er (significante) negatieve effecten optreden op het Natura 2000-gebied, en dat de wezenlijke waarden en kenmerken van de EHS niet worden aangetast. In deze toets wordt daarom

onderzocht of de uitvoering van de ruimtelijke plannen zodanige invloeden hebben op de omgeving, dat significante gevolgen op kunnen treden voor het Natura 2000-gebied.

3.4.2

INSTANDHOUDINGSDOELEN VELUWE

AANWIJZING NATURA 2000

De Veluwe is in november 2006 door de minister van LNV aangewezen als Natura 2000-gebied. In het ontwerpbesluit zijn de instandhoudingsdoelen voor het Natura 2000-gebied Veluwe vastgelegd (Bijlage 1).

DE VELUWE

Het landschap van de Veluwe wordt gekenmerkt door stuwwallen en smeltwaterafzettingen. Daarbij zijn in de dekzanden löss en stuifzanden ontstaan. Het grootste deel van de Veluwe is bebost (circa 73.000 hectare) waarvan ongeveer een kwart loofbos en driekwart naaldbos. In de niet beboste delen van de Veluwe worden de heidegronden en stuifzandgronden aangetroffen. Plaatselijk komen in de heide jeneverbesstruwelen, vennen en natte heide voor. In dit gebied komen vele beschermde planten en diersoorten voor. Langs de randen van de Veluwe ontspringen beken, die het domein vormen van beekprik en beekvegetaties. Het gebied herbergt de grootste populatie van het vliegend hert, met name in het noordoostelijke deel bij Apeldoorn. Mede door de grote omvang is de Veluwe een zeer belangrijk broedgebied voor broedvogels van stuifzanden en droge heidevelden (zoals de nachtzwaluw, boomleeuwerik, duinpieper, roodborsttapuit e.d.) en voor broedvogels van gevarieerde heideterreinen (zoals de draaihals en de grauwe klauwier). Daarnaast is het beboste deel van de Veluwe van groot belang voor broedvogels als de wespandief en de zwarte specht. Als laatste vormen de sprengen langs de randen van het Veluwemassief een belangrijk broedgebied voor de ijsvogel².

De Veluwe heeft naast een duidelijke natuurfunctie tevens een militaire functie (een deel van de Veluwe wordt gebruikt als militair oefenterrein), een woon- en werkfunctie en natuurlijk een recreatieve functie.

In de omgeving van Loenen wordt het Natura 2000-gebied gekenmerkt door dichte bebossing. Het grootste deel van het bos wordt gevormd door naaldbomen. Lokaal zijn ook loofbossen aanwezig die deel uit kunnen maken van het habitatype "Oude zuurminnende eikenbossen op zandvlakten". Slechts lokaal wordt het bos onderbroken door kleine heideveldjes en akkers. Het gebied rond Loenen biedt mogelijkwerwijs plaats aan de kwalificerende vogelsoorten als Wespandief, Zwarte Specht (beide in de bossen) en Ijsvogel (in de oevers van de strengen).

De Ashram is gelegen in de hoek van een landbouwenclave binnen het Natura 2000-gebied. Een belangrijk deel van deze enclave wordt is nog in intensief agrarisch gebruik. De noordwesthoek van de akker is geleidelijk ingericht als tuin, waarbinnen enkele gebouwen staan.

Vanwege het sterk cultureel karakter van de Ashram is de aanwezigheid van habitatypen uitgesloten. De locatie is ook niet geschikt als broedlocatie voor vogelsoorten die op de Veluwe in het kader van Natura 2000 worden beschermd. Een aantal hiervan (Zwarte specht, Wespandief) kan wel in de omgeving van de Ashram broeden, in daarvoor geschikte bossen.

Ook kan de aanwezigheid van één of meer van de zeven Habitatrichtlijnsoorten voor de Veluwe kan, door het ontbreken van geschikt biotoop op de Ashram, met zekerheid worden uitgesloten.

² Informatie ontleend aan het gebiedendocument voor de Veluwe. Ministerie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, concept. Gebiedendocument Natura 2000-gebied 57 - Veluwe.

3.4.3

EFFECTBESCHRIJVING

Het plangebied de ruimtelijke plannen valt binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied. Dit onderzoek richt zich daarom op het identificeren en beoordelen van effecten, die zowel verband houden met fysieke aantasting van natuurwaarden, als kunnen optreden als gevolg van geluid, licht en menselijke aanwezigheid. Deze effecten houden vooral verband met beschermde vogels binnen het Natura 2000-gebied.

Aantasting van habitattypen en biotopen van beschermde soorten

De ingrepen op de Ashram hebben een zeer kleinschalig en lokaal karakter. De ingrepen blijven beperkt tot de Ashram zelf, en leiden niet tot aantasting van opgaande beplanting in de directe omgeving.

De directe aantasting van habitattypen is uitgesloten. Omdat op de Ashram geen beschermde (vogelrichtlijn- en habitatrichtlijn-)soorten voorkomen, is fysieke aantasting van deze soorten of hun leefgebied eveneens met zekerheid uit te sluiten.

Verstoring door uitvoering van de ruimtelijke plannen

De bouwplannen op de Ashram hebben een kleinschalig karakter. De bouw van de tempel en de schuur zijn vergelijkbaar met de bouw van een groot woonhuis. De plaatsing van de houten meditatiehuisjes kan in enkele dagen plaatsvinden.

Verstoring van soorten op de Ashram zelf treedt niet op. Habitatrichtlijnsoorten komen niet voor in de omgeving van de Ashram, maar zijn bovendien niet gevoelig voor verstoring door geluid en licht. Door emissie van geluid en licht kan in beginsel verstoring optreden van broedende soorten als Zwarte specht en Wespandief. De exacte broedlocaties van deze soorten zijn niet bekend, maar aangenomen mag worden dat deze in de ruimere omgeving van de locatie voorkomen.

Bij de bouw kan in beginsel verstoring optreden van de omgeving door de aanwezigheid van mensen en machines en in de vorm van licht en geluid. Het gebied is echter erg besloten, waardoor effecten weinig uitstralen naar de directe omgeving. Bij de bouw wordt geen bijzonder materieel gebruikt met afwijkende geluidsemissie. Gebruik van licht zal beperkt zijn, en vooral in de winterperiode plaatsvinden.

Het is op grond van bovenstaande informatie niet aannemelijk dat er binnen het Natura 2000-gebied een toename van verstoringsdruk optreedt tijdens de uitvoering van de werkzaamheden, en dat deze verstorend zal werken op aanwezige broedvogelsoorten van de instandhoudingsdoelen.

Verstoring door gebruik van de Ashram

De activiteiten op de Ashram hebben een kleinschalig en rustig karakter. Activiteiten vinden binnen de Ashram plaats, zowel binnen de gebouwen als in de buitenlucht. De meest luidruchtige activiteit bestaat uit (niet elektrisch versterkte) muziek en zingen. De Ashram is zeer spaarzaam verlicht. De locatie wordt bij gangbare activiteiten door maximaal 50 mensen tegelijkertijd bezocht. Ten opzichte van de huidige bezoekersaantallen is een kleine toename te verwachten na de bouw van de tempel. Voor grotere evenementen worden aparte vergunningen aangevraagd. De gasten bereiken de Ashram met openbaar vervoer,

lopend, fietsend of met de auto. Parkeren kan plaats vinden binnen de ruimte die daarvoor nu al beschikbaar is, bij de ingang van de Ashram.

De (toename van de) verstoringsdruk van het gebruik van de Ashram is nihil. Uitstraling van licht naar het omliggende bosgebied vindt niet plaats. Het geluidsniveau van activiteiten is zeer gering. De verkeersintensiteit op de Vrijenbergerweg wijkt niet af van de gemiddelde verkeersintensiteit op wegen in de periferie van bebouwde kom. Het omliggende bosgebied, waarbinnen Zwarte specht en Wespandief mogelijk broeden, is opengesteld voor recreatief gebruik, en wordt ook als zodanig gebruikt. Hier is dus al sprake van menselijke aanwezigheid, en een zeker verstoringsdruk.

Het gebruik van de Ashram is op korte afstand niet meer waarneembaar. De kans dat eventueel voorkomende verstoringsgevoelige soorten als Zwarte Specht en Wespandief door de toename van het gebruik van de Ashram in hun broeden verstoord worden is dan ook nihil.

3.4.4

TOETSING

In deze paragraaf staat de vraag centraal of op grond van objectieve gegevens valt uit te sluiten dat het project of de handeling significante gevolgen hebben voor het gebied.

Op deze vraag zijn drie antwoorden mogelijk:

- Er is zeker geen negatief effect. Dit betekent dat er geen vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 nodig is.
- Er is wel een mogelijk negatief effect, maar het is zeker geen significant negatief effect. Dit betekent dat vergunningverlening aan de orde is. Omdat het effect zeker niet significant is, volstaat daarvoor de zogenaamde verslechterings- en verstoringstoets.
- Er is kans op een significant negatief effect. Dit betekent dat vergunningverlening aan de orde is. Omdat er kans op een significant effect bestaat, is een passende beoordeling vereist. Een passende beoordeling onderzoekt de gevolgen meer in detail.

Er vindt geen ruimtebeslag plaats door de aanleg en gebruik van voorzieningen op de Ashram in het Natura 2000-gebied. De aanleg en het gebruik van de voorzieningen is een project waarbij de activiteiten geen uitstralend effect hebben op het Natura 2000-gebied Veluwe. De aanleg en het gebruik van de Ashram, en de daarvan afgeleide activiteiten zoals verkeer, hebben geen gevolgen voor beschermde habitattypen en beschermde soorten in het Natura 2000-gebied. De instandhoudingsdoelen voor het gebied worden niet nadelig beïnvloed. Significante gevolgen voor het Natura 2000-gebied kunnen derhalve op voorhand uitgesloten worden. Er is daarom geen vervolgonderzoek in de vorm van een passende beoordeling nodig.

De externe werking van de aanleg van de voorzieningen is dermate beperkt dat negatieve gevolgen op het Natura 2000-gebied geheel uitgesloten kunnen worden. Een verslechterings- en verstoringstoets is daarom niet nodig voor de hierboven aangehaalde goedkeuring. De uitvoering van de ruimtelijke plannen kan naar onze mening daarom plaatsvinden zonder expliciete vergunning volgens de Natuurbeschermingswet 1998.

3.5

ECOLOGISCHE HOOFDSTRUCTUUR

3.5.1

LIGGING EN KWALITEIT

Het plangebied is gelegen in de Ecologische Hoofdstructuur. De effecten op de EHS worden hieronder beschreven.

De huidige natuurwaarden op de terreinen die bebouwd worden vallen door het cultureel karakter buiten de Natuurdoeltypen voor de ecologische hoofdstructuur. In het Ontwerp Natuurbeheerplan 2011 van de provincie Gelderland zijn aan de Ashram zelf geen Natuurdoeltypen toegekend. De akkers zijn aangeduid als “nog om te vormen tot natuur”. Het ontbreken van bestaande dan wel toegekende Natuurdoeltypen betekent dat aan de locatie geen wezenlijke waarden en kenmerken zijn toegekend. De omgeving is aangeduid als “droog bos met productie”.

3.5.2

EFFECTEN

De locaties waarop de gebouwen geplaatst worden bevatten geen wezenlijke waarden en kenmerken. Er treedt daarom geen directe aantasting op van de EHS. Gelet op de conclusies die getrokken zijn t.a.v. het ontbreken van uitstralingseffecten voor het Natura 2000-gebied, staat vast dat de wezenlijke kenmerken en waarden in de omgeving eveneens niet worden aangetast.

3.6

BOSWET

Voor de uitvoering van de ruimtelijke plannen op de Ashram hoeven geen bomen gekapt c.q. bosopstanden geroid te worden. De boswet is daarom niet van toepassing op dit plan.

HOOFDSTUK

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 **CONCLUSIES SOORTENBESCHERMING**

Op grond van dit onderzoek kunnen de volgende conclusies worden getrokken.

- In het gebied komen soorten voor die door de Flora- en faunawet worden beschermd.
- Door naleving van het ecologisch protocol (zie 3.3.9) kunnen negatieve gevolgen voor beschermde soorten voorkomen of beperkt worden.
- Niet alle schade is te vermijden, waardoor voor enkele soorten algemene zoogdieren en amfibieën verbodsbepalingen kunnen worden overtreden. Voor deze planten, zoogdieren en amfibieën (tabel 1) gelden vrijstellingen.
- Voor de vrijgestelde soorten en niet beschermde soorten blijft wel de zorgplicht gelden. Aan de zorgplicht kan worden voldaan door tijdens de uitvoering de maatregelen uit het ecologisch protocol te volgen.

4.2 **CONCLUSIES GEBIEDSBESCHERMING**

4.2.1 **NATUURBESCHERMINGSWET**

De uitvoering van de ruimtelijke plannen voor de Ashram hebben geen (significante) negatieve effecten op Natura 2000-gebied de Veluwe. Een vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet is niet nodig. Ook hoeft er geen verstorings- en verslechteringstoets of een passende beoordeling plaats te vinden.

4.2.2 **ECOLOGISCHE HOOFDSTRUCTUUR**

Er is geen sprake van negatieve effecten op de EHS door ruimtebeslag en/of verstering. Mitigerende en compenserende maatregelen zijn niet aan de orde.

HOOFDSTUK

5
Bronnen

- Buiten aan het werk? Houd tijdig rekening met beschermde dieren en planten! Uitgave van het Ministerie van LNV.
- Lange, R., P. Twisk, A. van Winden & A. van Diepenbeek, 2003. Zoogdieren van West-Europa. Stichting Uitgeverij van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming, Utrecht.
- LNV, VROM en de provincies. 2007. Spelregels EHS.
- SOVON vogelonderzoek Nederland, 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV uitgeverij & EIS Nederland, Leiden.
- Provincie Gelderland, Streekplan, 2005.
- Provincie Gelderland, Gelders Milieuplan 3, 2008.

Websites

- www.natuurloket.nl: website met flora- en fauna informatie
- www.waarneming.nl: website waarop waarnemingen van flora en fauna geplaatst kunnen worden.
- www.gelderland.nl: website van de Provincie Gelderland (o.a. Atlas Groen Gelderland)
- www.ravon.nl: website van Reptielen, Amfibieën en Vissen Onderzoek Nederland.
- www.minlnv.nl: website van het ministerie van LNV.

BIJLAGE 1

Instandhoudingsdoelen Natura2000 Veluwe

Inleiding

Het ecologisch netwerk Natura2000 moet de betrokken natuurlijke habitats en leefgebieden van soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding behouden of in voorkomend geval herstellen. Onder het begrip “instandhouding” wordt een geheel van maatregelen verstaan die nodig zijn voor het behoud of herstel van natuurlijke habitats en populaties van wilde dier- en plantensoorten in een gunstige staat van instandhouding. Ingevolge artikel 4, vierde lid, Habitatrictlijn worden bij aanwijzing als Habitatrictlijngebied “tevens de prioriteiten vast[gesteld] gelet op het belang van de gebieden voor het in een gunstige staat van instandhouding behouden of herstellen van een type natuurlijke habitat of van een soort alsmede voor de coherentie van Natura2000 en gelet op de voor dat gebied bestaande dreiging van achteruitgang en vernietiging”. Deze bepaling is in artikel 10a, tweede lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 nader uitgewerkt. Op grond van dit artikel bestaat de verplichting om in een aanwijzing doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van leefgebieden van vogelsoorten dan wel doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van natuurlijke habitats of populaties van de in het wild levende dier- en plantensoorten op te nemen. Om die reden zijn voor elk Natura2000-gebied instandhoudingsdoelstellingen ontwikkeld, waarbij per habitattypen en per (vogel)soort is uitgegaan van landelijke doelen en de bijdrage die een gebied redelijkerwijs kan leveren voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau.

Algemene doelen

- Behoud van de bijdrage van het Natura2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitats en soorten binnen de Europese Unie.
- Behoud van de bijdrage van het Natura2000-gebied aan de ecologische samenhang van het Natura2000-netwerk zowel binnen Nederland als binnen de Europese Unie.
- Behoud en waar nodig herstel van de ruimtelijke samenhang met de omgeving ten behoeve van de duurzame instandhouding van de in Nederland voorkomende natuurlijke habitats en soorten.
- Behoud en waar nodig herstel van de natuurlijke kenmerken en van de samenhang van de ecologische structuur en functies van het gehele gebied voor alle habitattypen en soorten waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd.
- Behoud of herstel van gebiedsspecifieke ecologische vereisten voor de duurzame instandhouding van de habitattypen en soorten waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd.

Habitatrictlijn: habitattypen (bijlage I)**H2310 Psammofiele heide met *Calluna* en *Genista***

Doel: Behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting: Uitbreiding van de oppervlakte stuifzandheiden met struikheide dient gericht te zijn op het verbinden van grote heideterreinen via open landschap, met het oog op duurzaamheid van populaties van flora en fauna.

Ook kleinere terreinen dienen vergroot te worden of verbonden te worden met andere heiden, met het oog op completere en duurzamere faunagemeenschappen. Verbetering van de kwaliteit dient vooral gericht te zijn op een betere structuur (voor fauna). Overgangen naar inheems loofbos en struweel dienen zo veel mogelijk behouden te blijven of uitgebreid te worden met het oog op broedvogels en andere fauna.

H2320 Psammofiele heide met *Calluna* en *Empetrum nigrum*

Doel: Behoud verspreiding, oppervlakte en kwaliteit.

Toelichting: Het habitatype binnenlandse kraaiheibegroeiingen verkeert landelijk in een matig ongunstige staat van instandhouding. De Veluwe begroeiingen zijn van speciaal belang omdat ze zich aan de rand van het areaal van het type bevinden.

H2330 Open grasland met *Corynephorus*- en *Agrostis*-soorten op landduinen

Doel: Behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting: Landelijk wordt gestreefd naar een anderhalf maal zo grote oppervlakte van het habitatype zandverstuivingen in Nederland. De grootste bijdrage voor dit habitatype moet komen van de Veluwe. Voldoende winddynamiek is een belangrijke randvoorwaarde voor de realisering van gevarieerde zandverstuivingen met overgangen naar droge heiden en bossen.

H3130 Oligotrofe tot mesotrofe stilstaande wateren met vegetatie behorend tot het *Littorelletalia uniflorae* en/of *Isoëto-Nanojuncetea*

Doel: Behoud verspreiding, behoud oppervlakte en kwaliteit.

Toelichting: Het habitatype zwakgebufferde vennen komt sporadisch voor op de Veluwe, zoals plaatselijk op de Hoge Veluwe.

H3160 Dystrofe natuurlijke poelen en meren

Doel: Behoud verspreiding, behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting: Het habitatype zure vennen is op de Veluwe wijd verspreid. De kwaliteit is in een deel van de vennen matig.

H3260 Submontane en laagland rivieren met vegetaties behorend tot het *Ranunculion fluitantis* en het *Callitrichio-Batrachion*

Doel: Uitbreiding verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit beken en rivieren met waterplanten, *waterranonkels* (subtype A).

Toelichting: Het habitatype beken en rivieren met waterplanten, *waterranonkels* (subtype A) komt voor in diverse beken en sprengen, maar is niet overal even stabiel en niet overal van goede kwaliteit. Er zijn goede mogelijkheden voor herstel. Dit is ook van belang voor een soort als de beekprik.

H4010 Noord-Atlantische vochtige heide met *Erica tetralix*

Doel: Behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit vochtige heiden, *hogere zandgronden* (subtype A).

Toelichting: Alhoewel de Veluwe vooral van belang is voor droge heiden, zijn er toch enige deelgebieden waar een aanzienlijke hoeveelheid van het habitatype vochtige heiden, *hogere zandgronden* (subtype A) aanwezig is; delen hiervan zijn vergrast. Enige uitbreiding is nodig en realiseerbaar.

H4030 Droge Europese heide

Doel: Behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting: De Veluwe levert de grootste bijdrage voor het habitatype droge heiden, dat in sommige deelgebieden in goede kwaliteit en over een grote oppervlakte aanwezig is. Een goed voorbeeld hiervan vormt de Posbank waar in het reliëfrijke landschap een fraaie afwisseling van struikhei-begroeiingen en bosbesrijke heide te zien is. Netto-uitbreiding van de oppervlakte dient gericht te zijn op het verbinden van grote heideterreinen met elkaar via open landschap, met het oog op duurzaamheid van populaties. Ook kleinere terreinen dienen vergroot te worden of verbonden te worden met andere heiden, met het oog op completere en duurzamere faunagemeenschappen. In sommige delen is deze heide vergrast of arm aan structuur en fauna-elementen. Voortgaande successie op kleine, geïsoleerde heideterreintjes is toegestaan zolang er op gebiedsniveau netto sprake is van oppervlaktevergroting.

H5130 *Juniperus communis*-formaties in heide of kalkgrasland

Doel: Behoud verspreiding, behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting: Struwelen van het habitatype jeneverbesstruwelen zijn beperkt tot enkele deelgebieden, waarbij de Doornspijkse Heide de grootste oppervlakte herbergt. Op de Veluwe zijn daarnaast veel losstaande jeneverbessen aanwezig.

H6230 *Soortenrijke heischrale graslanden op arme bodems van berggebieden (en van submontane gebieden in het binnenland van Europa)

Doel: Behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting: Enkele van de best ontwikkelde voorbeelden van dit habitatype worden op de Veluwe aangetroffen, zoals op de Harskamp (met de grootste populatie wolverlei en zeldzame soorten als kleine schorseneer en heidezegge). Wegens het voorkomen van twee laatst genoemde soorten en het grote oppervlakte van het habitatype levert het gebied een zeer grote bijdrage aan het landelijke doel van het habitatype. Op veel andere locaties (bijvoorbeeld wegbermen) is het type matig ontwikkeld. Verder komt het plaatselijk goed ontwikkelde vochtige vormen voor. Omdat het habitatype heischrale graslanden landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert wordt uitbreiding van het oppervlakte en verbetering van de kwaliteit nagestreefd.

H6410 Grasland met *Molinia* op kalkhoudende, venige, of lemige kleibodem (*Molinion caeruleae*)

Doel: Behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting: Het habitatype blauwgraslanden verkeert landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding. In het Natura2000-gebied komt het voor op lemige gronden, bijvoorbeeld bij Staverden en aan de randen van de zandgrond (o.a. Wisselse Veen). Uitbreiding van de oppervlakte blauwgraslanden kan gerealiseerd worden in samenhang met habitatypen H4010 vochtige heiden, *hogere zandgronden* (subtype A) en H6230 heischrale graslanden.

H7110 *Actief hoogveen

Doel: Behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit actieve hoogvenen, *heideveentjes* (subtype B).

Toelichting: Het habitatype actieve hoogvenen, *heideveentjes* (subtype B) komt voor in een aantal hoogveenvennen en als hellingveentjes. Het heeft onder meer in het Kootwijkerveen en het Mosterdveen een zeer goede kwaliteit.

Op andere locaties is uitbreiding mogelijk, bijvoorbeeld vanuit natte heide of verdroogde veentjes.

H7150 Slenken in veengronden met vegetatie behorend tot het *Rhynchosporion*

Doel: Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting: Het habitatype pioniervegetaties met snavelbiezen komt met name voor op plagplekken die door natuurlijke successie overgaan in het habitatype H4010 vochtige heiden, *hogere zandgronden* (subtype A). Voor duurzaam behoud van de levensgemeenschap binnen het gebied, is het van belang dat oppervlakte en kwaliteit toenemen.

H9120 Atlantische zuurminnende beukenbossen met *Ilex* en soms ook *Taxus* in de ondergroei (*Quercion robori-petraeae* of *Ilici-Fagenion*)

Doel: Uitbreiding oppervlakte en behoud kwaliteit.

Toelichting: Het habitatype beuken-eikenbossen met hulst komt momenteel op enkele locaties op de Veluwe in een kwalitatief goede vorm voor (bijvoorbeeld in het Speulderbos). Zonder enig beheer zal een aanzienlijk deel van de eikenbossen op de Veluwe op termijn overgaan in dit habitatype.

H9160 Sub-Atlantische en Midden-Europese wintereikenbossen of eikenhaagbeukenbossen behorend tot het *Carpinion-betuli*

Doel: Uitbreiding oppervlakte en behoud kwaliteit eiken-haagbeukenbossen, *hogere zandgronden* (subtype A).

Toelichting: Het habitatype eiken-haagbeukenbossen, *hogere zandgronden* (subtype A) komt voor op enkele voedselrijkere, leem- of lösshoudende standplaatsen. Het type verkeert landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding. Behoud van de huidige groeiplaatsen is op korte termijn van belang, waarbij op termijn mogelijk uitbreiding kan plaatsvinden op geschikte standplaatsen, in de nabijheid van goede voorbeelden (met bronpopulaties van kenmerkende soorten).

H9190 Oude zuurminnende eikenbossen op zandvlakten met *Quercus robur*

Doel: Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting: De Veluwe levert de grootste bijdrage voor het habitatype oude eikenbossen, dat over een aanzienlijke oppervlakte verspreid is. Verbetering van de kwaliteit is mogelijk door het type te ontwikkelen op oude bosgroeiplaatsen met oud-bossoorten. Verbetering van de kwaliteit van het habitatype is noodzakelijk wegens de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding.

H91E0 *Bossen op alluviale grond met *Alnus glutinosa* en *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*)

Doel: Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit vochtige alluviale bossen, *beekbegeleidende bossen* (subtype C).

Toelichting: Het habitatype vochtige alluviale bossen, *beekbegeleidende bossen* (subtype C) komt op veel locaties op de Veluwe voor, maar in de meeste gevallen slechts over een geringe oppervlakte en met matige kwaliteit. Langs de beken en op de overgang naar het IJsseldal liggen grotere en kwalitatief betere voorbeelden. (o.a. Hierdense beek). Voor duurzaam behoud van de levensgemeenschap binnen het gebied, is het van belang dat oppervlakte en kwaliteit toenemen.

4.4 Habitatrictlijn: soorten (bijlage II)

H1042 Gevlekte witsnuitlibel

Doel: Uitbreiding verspreiding, omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie tot een duurzame populatie van ten minste 500 volwassen individuen.

Toelichting: De gevlekte witsnuitlibel heeft een zeer ongunstige staat van instandhouding door het tekort aan gebieden en de landelijk te geringe populatiegrootte. De beoogde uitbreiding van de populatie (tot het voor een duurzame populatie minimaal noodzakelijke aantal dieren) is gebaseerd op het realiseren van een landelijk gunstige staat van instandhouding.

H1083 Vliegend hert

Doel: Uitbreiding verspreiding, omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting: In ons land is de Veluwe het belangrijkste kerngebied voor het vliegend hert. De soort komt vooral voor in de omgeving van Vierhouten, Elspeet, Hoog Soeren en ten westen van Apeldoorn. Op de zuidoostelijke Veluwe is de soort bekend van de omgeving van De Steeg.

H1096 Beekprik

Doel: Uitbreiding verspreiding, omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting: De beekprik verkeert landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding. De Veluwe levert één van de grootste bijdragen. De soort komt hier voor in allerlei sprengengebieden, met name aan de oostkant van het gebied (doorgaans niet in de sprengkoppen, maar verder stroomafwaarts). In het verleden heeft de soort ook op de noordwestelijke en zuidelijke Veluwe geleefd, maar hier is ze momenteel verdwenen. Omdat de meeste leefgebieden sterk geïsoleerd zijn, zal een vergroting van de verspreiding waarschijnlijk alleen via gericht uitzetten mogelijk zijn op locaties waar de waterkwaliteit en beekmorfologie inmiddels weer hersteld zijn.

H1163 Rivierdonderpad

Doel: Uitbreiding omvang en behoud kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting: De rivierdonderpad is bekend van de Hierdensche beek en van de Verloren beek bij Epe met enkele nabijgelegen beken (Paalbeek, Klaarbeek en Tongerensche beek). De soort is landelijk in een matig ongunstige staat van instandhouding en wordt in beken sterk bedreigd. De beken van de Veluwe leveren één van de grootste bijdragen voor de populaties van de rivierdonderpad in beken én er zijn nog mogelijkheden voor uitbreiding.

H1166 Kamsalamander

Doel: Behoud verspreiding, omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting: De kamsalamander komt verspreid voor op de Veluwe op een beperkt aantal locaties, veelal in of nabij landbouwenclaves en langs de randen van het gebied. Het grootste deel van de Veluwe is als habitat ongeschikt voor de kamsalamander.

H1318 Meervleermuis

Doel: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting: De Veluwe levert als overwinteringsgebied één van de grootste bijdragen voor de meervleermuis.

H1831 Drijvende waterweegbree

Doel: Behoud verspreiding, behoud omvang en kwaliteit biotoop voor behoud populatie.
 Toelichting: De drijvende waterweegbree is in ieder geval bekend van de Hierdense beek.
 Voor de landelijke verspreiding van de soort is behoud van deze populatie van groot belang.

4.5 Vogelrichtlijn: broedvogels**A072 Wespendif**

Doel: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 150 paren.
 Toelichting: Vermoedelijk broedt meer dan een kwart van de Nederlandse wespendifen op de Veluwe. Na de grootschalige bebossing, begin vorige eeuw, heeft de soort zich sterk uitgebreid, maar vermoedelijk zijn de aantallen de laatste decennia constant of mogelijk licht afnemend. Het gemiddeld aantal paren in de periode 1999-2003 wordt geschat op 150.
 Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A224 Nachtzwaluw

Doel: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 610 paren.
 Toelichting: Van oudsher is de nachtzwaluw een talrijke broedvogel van de Veluwe. De populatie is vanaf de 50-er jaren van de vorige eeuw sterk afgenomen tot een dieptepunt in het begin van de 80-er jaren. Sedertdien broedt bijna de helft van de Nederlandse nachtzwaluwen op de Veluwe. Daarna trad weer herstel op zodat de stand momenteel weer 100-den paren omvat. Het gemiddeld aantal paren voor de periode 1999-2003 wordt geschat op 610. Dit niveau ligt overigens nog altijd beduidend lager dan het niveau in de 50-er jaren. De soort verkeert landelijk in een matig ongunstige staat van instandhouding. De belangrijkste deelgebieden, die elk voor zich al het gewenste niveau van 40 paren voor een sleutelpopulatie overschrijden zijn het Harskampse Zand, Worth- Rhederzand, Oldenbroekse en Elspeetse Heide en Hoge Veluwe. De samenhang van deze deelpopulaties is goed, zodat voor de Veluwe als geheel van één metapopulatie kan worden gesproken.

A229 Ijsvogel

Doel: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 30 paren.
 Toelichting: De ijsvogel broedt in sterk fluctuerende aantallen langs de sprengen en vijverpartijen van de Veluwe rand. Na strenge winters kan ze geheel verdwenen zijn, maar na een reeks van zachte winters belopen de aantallen enige tientallen (bijvoorbeeld 1995 26 paren). Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het genoemde aantal paren heeft betrekking op gunstige jaren. Het gebied levert onvoldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie, maar draagt wel bij aan de draagkracht in de regio Veluwerand met de grote rivieren ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie.

A233 Draaihals

Doel: Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 100 paren.
 Toelichting: Van oudsher is de draaihals een bekende broedvogel, vooral door het bezetten van nestkasten. Sedert begin 70-er jaren worden nestkasten niet meer bezet.

Ongetwijfeld een gevolg van de sterke afname van de populatie en daarnaast een toename van het aanbod aan (dode) berken als natuurlijke nestplaats (in oude hollen van grote bonte spechten). De stand lijkt jaarlijks te fluctueren met vooral vanaf de 90-er jaren een sterk terugval tot een niveau van hooguit 50 paren; ver beneden het gewenste niveau voor een sleutelpopulatie. Op de Veluwe broedt het leeuwendeel van de Nederlandse populatie met als belangrijkste deelgebieden Kootwijker- en Harskampse Zand, Zilvense Heide, Rhederzand en Planken Wambuis. In hoeverre gesproken kan worden van een aaneengesloten metapopulatie voor de gehele Veluwe is de vraag. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is uitbreiding van de populatie gewenst. Het gebied kan voldoende draagkracht gaan leveren voor een sleutelpopulatie.

A236 Zwarte specht

Doel: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 430 paren.

Toelichting: De zwarte specht is een broedvogel op de Veluwe vanaf 1918 in langzaam toenemend aantal. De hoogste aantallen werden vastgesteld aan het eind van de 80-er jaren. Vervolgens is het aantal enigszins teruggelopen. Het gemiddeld aantal paren in de periode 1999-2003 wordt geschat op 430. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A246 Boomleeuwerik

Doel: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 2.400 paren.

Toelichting: Van oudsher is de boomleeuwerik een talrijke broedvogel. De aantallen zijn halverwege de vorige eeuw duidelijk afgenomen, maar sinds het begin van de 70-er jaren is een opmerkelijk herstel opgetreden. Het gemiddeld aantal paren in de periode 1999-2003 wordt geschat op 2.400. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Momenteel broedt de boomleeuwerik verspreid over de gehele Veluwe in een aaneengesloten metapopulatie die 1/3 van de Nederlandse populatie omvat. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A255 Duinpieper

Doel: Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 40 paren.

Toelichting: De Veluwe is momenteel het enige gebied in Nederland waar duinpiepers broeden. Van oudsher was het een schaarse, doch gewone broedvogel van alle stuifzanden. Tegenwoordig is het belangrijkste broedgebied het Kootwijkerzand en Harskampse Zand. Andere gebieden waar de duinpieper rond de eeuwwisseling nog broedde waren het Hulshorster- en Beekhuizerzand, Nieuw Millingse Zand, Planken Wambuis, Otterlose Zand en Deelense en Pampelse Zand. Het aantal paren leek eind vorige eeuw te stabiliseren op een niveau van 30-40 paren; net onder het gewenste niveau voor een sleutelpopulatie, vanaf 1999 viel de stand echter sterk terug met in 2002 nog slechts 5 paren en in 2003 nog één. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is uitbreiding van de populatie gewenst. Het is van groot belang geïsoleerde deelgebieden beter te verbinden zodat de populatie als één metapopulatie kan functioneren. Hiervoor is het van belang dat voor het habitatype H2330 zandverstuivingen uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit voortvarend worden opgepakt. Aangezien de soort gevoelig is voor verstoring o.a. door geluid, is het zaak met herstel van dit habitatype te beginnen op de meest geschikte locaties voor deze soort.

Bij de verdere uitwerking van de doelen in het kader van het beheerplan is het nodig te bezien of voor herstel van een sleutelpopulatie op termijn aanvullende maatregelen nodig en zinvol zijn in het licht van de mate van herstel van deze soort. Het gebied kan mogelijk op termijn voldoende draagkracht gaan leveren voor een sleutelpopulatie.

A276 Roodborsttapuit

Doel: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 1.000 paren.

Toelichting: Van oudsher is de roodborsttapuit broedvogel op de heidevelden, maar aanvankelijk vermoedelijk in bescheiden aantallen. Vanaf de 70-er jaren zijn de aantallen sterk toegenomen en tegenwoordig kunnen we spreken van een aaneengesloten metapopulatie. Het gemiddeld aantal paren voor de periode 1999-2003 wordt geschat op 1.100. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A277 Tapuit

Doel: Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 100 paren.

Toelichting: De tapuit was een karakteristieke broedvogel van stuifzanden en zandige heidevelden. In het verleden broedden 100-den paren op de Veluwe. Het is aannemelijk dat de aantallen al vanaf het begin van de vorige eeuw door bebossing van stuifzanden en heidevelden teruglopen. Deze tendens heeft zich versterkt doorgezet vanaf de 80-er jaren, zodat momenteel hooguit nog enkele 10-tallen paren resteren. Het gemiddeld aantal paren voor de periode 1999-2003 wordt geschat op 66. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is uitbreiding van de populatie gewenst. Het gebied kan voldoende draagkracht gaan leveren voor een sleutelpopulatie.

A338 Grauwe klauwier

Doel: Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 40 paren.

Toelichting: Vermoedelijk is de grauwe klauwier van oudsher een schaarse broedvogel. Het leefgebied kenmerkt zich door halfopen structuurrijke vegetatie met een hoog aanbod aan grote insecten en kleine gewervelden. De schatting voor de periode 1999-2003 komt uit op 27 paren, met een dalende trend. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is uitbreiding van de populatie gewenst. Het gebied kan voldoende draagkracht gaan leveren voor een sleutelpopulatie.